

تحلیل تأثیر مولفه‌های توسعه اقتصادی بر امنیت پایدار منطقه مرزی (مورد مطالعه: منطقه مرزی بورالان تا سردشت)

هوال خرازیان^۱، محمد اخباری^{۲*}، عبدالرضا فرجی راد^۳

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
^۲ دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران
^۳ دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۳/۱۶ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۶/۲۶

چکیده

توسعه اقتصادی یکی از رویکردهای عمده کشورها نسبت به مناطق مرزی به شمار می‌رود. این کشورها برای جبران عقب ماندگی‌ها، فرار از فقر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و برای رسیدن به توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه که بتواند به بهبود وضع زندگی ساکنین مناطق مرزی منجر گردد نیازمند شناخت صحیح و برنامه‌ریزی‌های مناسب و بهینه در سطح ملی و منطقه‌ای است هستند. توسعه اقتصادی و امنیت در مناطق مرزی تأثیرات متقابلی برهم دارند به گونه‌ای که هر اقدامی در فرایند پژوهش توسعه تأثیرات مستقیمی بر امنیت می‌گذارد. به این ترتیب، مناطق دارای شاخص‌های بالای توسعه از ضرایب امنیتی بالاتری نسبت به مناطق توسعه‌نیافته‌تر برخوردار هستند. از این رو، نگارندگان با روش توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی و با هدف تحلیل مولفه‌های توسعه اقتصادی بر امنیت پایدار منطقه مرزی بورالان تا سردشت، در صدد پاسخگویی به این سوال هستند: مولفه‌های تاثیرگذار توسعه اقتصادی بر امنیت پایدار منطقه مرزی بورالان تا سردشت کدامند؟

یافته‌های تحقیق که با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS به دست آمده حاکی از آن است، مولفه‌های گسترش بازارچه‌های مرزی، افزایش سطح درآمد مرزنشینان، فساد، رانت و بروکراسی اداری و راهکارهای مقابله با آن، بهره‌گیری از نیروی جوان و تحصیل کرده، افزایش سطح رفاه، کاهش نابرابری اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی بیش از سایر مولفه‌ها بر امنیت پایدار منطقه مرزی موثر بوده‌اند.

کلید واژه‌ها: توسعه، توسعه اقتصادی، امنیت پایدار، منطقه مرزی، بورالان، سردشت

مقدمه

در گذشته پیشرفت و اعتلای واحدهای سیاسی با حاکمیت عقلانیت ابزاری با نگرشی محدود و تک سویه مترادف ایجاد و تداوم رشد اقتصادی در نظر گرفته می شد اما توسعه پایدار مفهومی فراتر از رشد اقتصادی و به بیان دیگر محیط بر رشد است. امروز این تهدید بیشتر متوجه نظام های سیاسی متمرکز است که ساختار مرکز- پیرامون را کل می دهند. این ساختارها عمدتاً شامل حاشیه کمتر توسعه یافته به مرکز می باشند. در ایران نیز چنین ساختاری منجر به برهم خوردن تعادل و توازن منطقه‌ای بین مرکز و پیرامون گردیده است (Gholizadeh and Maleki pooya, 2015: 1). مناطق مرزی کشور بخشی از عرصه سرزمین ملی محسوب می شوند که به دلیل موقعیت جغرافیایی خود و دوری از مرکز اصلی سرزمین، شرایط متمایزی را دارا هستند. این مناطق هر چند در یک نگرش پایدارسیستی، می باید تکمیل کننده نارسایی‌های درون سرزمینی و مکمل فعالیت‌های موجود در آن باشند، لیکن به دلیل تعارضات ایجاد شده و گسستگی نظام‌های عملکردی متقابل، در یک فرایند غیربرنامه‌ای، نه تنها در جهت ارتقای منافع ملی حرکت نمی‌کنند، بلکه گاه به عنوان یک تهدید فراینده علیه امنیت و یکپارچگی سرزمین مادر نیز مطرح می‌شوند (Saber et al, 2018: 48). از این رو توسعه یافتگی سکونت‌گاه‌ها و فعالیت اقتصادی و اجتماعی در مرزها می‌تواند امنیت مناطق مرزی را به ارمغان آورد زیرا توسعه و امنیت دارای ارتباطات متقابل می‌باشند، از یک سو توسعه و حرکت به سمت آن به تقویت مبانی قدرت ملی و در نتیجه امنیت در کشور می‌انجامد و از سوی دیگر فراهم آمدن امنیت ملی یکی از بسترهای مناسب جهت توسعه ملی را فراهم می‌آورد (Ahmadi poor, 2008: 29). حفظ و گسترش امنیت مناطق مرزی دغدغه همیشگی کشورهای است که دارای مرزهای مشترک طولانی با همسایگان خود می‌باشند (Karimi and Vafaei, 2013: 92). استان آذربایجان غربی حد فاصل بورالان تا سردشت در مجاورت کشور ترکیه و عراق قرار دارد و از جمله مناطق مرزی تاثیر گذار در کشور می‌باشد و تحقق امنیت پایدار در این منطقه مرزی بدون توجه به مولفه‌ها و شاخص‌های توسعه اقتصادی محقق نمی‌شود، از این رو نگارندگان در این مقاله درصدد تحلیل تاثیر مولفه‌های توسعه اقتصادی بر امنیت پایدار منطقه مرزی بورالان تا سردشت برآمده‌اند.

مبانی نظری

توسعه

توسعه جریانی است چند بعدی و پیچیده که در خود تجدید سازمان و سمت گیری متفاوت کل نظام اقتصادی- اجتماعی را به همراه دارد (Lehman, 1979: 9). ظرافت مفهومی توسعه و تجارب متفاوتی که در کشورهای مختلف در فرآیند تبیین و اجرای سیاست‌های توسعه به وجود آمده، موجب شده است فرآیند توسعه همواره گشوده باقی بماند و نتوان این حوزه را تثبیت یافته و به قطعیت رسیده دانست (Ashraf Nazari and Sazmand, 2010: 19). توسعه پدیده‌ای تاریخی، متنوع، پیچیده و متناقض است. ویژگی اصلی آن توجه به شرایط انسانی است. تنزل آن به یک سری ویژگی‌های ضداجتماعی و تعامل بین آنها موجب می‌شود تا تجارت واقعی جوامع و مبارزه مردم آن جوامع برای تأمین معاش امری بی اهمیت جلوه نماید (Mahdikah, 2007: 86).

توسعه اقتصادی

توسعه اقتصادی هدفی آرمانی برای غالب کشورها است. همه کشورهای عقب مانده تمای، دارند بر ظرفیوت و توان مواد و معنوی کشور خود بیفزایند و در پناه تکام، ظرفیت‌ها و توانایی‌ها، اقتصادی قدرتمند داشته باشند. داشتن انسانهایی والا، متخصص، مدبر و تلاشگر به همراه طیف گسترده‌ای از صنایع زیربنایی، راه‌های ارتباطی و مراسلاتی پیشرفته، امکانات بهداشتی و آموزشی نوین‌ها سطح با جهان صنعتی و نظایر آن هدفی مطلوب برای کشورهای در حال توسعه است (Motevasseli, 2013: 9). توسعه اقتصادی فرآیندی است که با بهبود در مبانی علمی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری یک جامعه، تولید حداقل، در بخش‌های شتاب دهنده یا پیشناز از حالت مبتدی به شیوه مدرن و پایدار تبدیل، می‌شود. منظور از بخش‌های پیشناز، انواعی از تولیدات با و نوآوری، توسعه اختراعات، سرمایه‌گذاری در تکنولوژی نانو و ... از مصادیق بخش‌های پیشرو می‌باشند. توسعه اقتصادی در یک تعریف کلی عبارتند از رشد اقتصادی همراه با تغییر و تحول کیفی. به عبارت دیگر توسعه اقتصادی ابعاد کمی و کیفی تغییر در متغیرهای اقتصادی را نه به صورت مکانیکی، بلکه به صورت ارگانیک و زیستی در بر می‌گیرد. در تعریف دیگری، توسعه اقتصادی را ارتقای فراگیر و همه جانبه سطح زندگی و رفاه جامعه دانسته‌اند (Otoufi and Javidan, 2016: 3). توسعه و امنیت در مناطق مرزی تأثیرات متقابلی برهم دارند به گونه‌ای که هر اقدامی در فرایند پژوهش توسعه تأثیرات مستقیمی بر امنیت می‌گذارد. به این ترتیب، مناطق دارای شاخص‌های بالای توسعه از ضرایب امنیتی بالاتری نسبت به مناطق توسعه نیافته‌تر برخوردار هستند (Sarvar et al, 2014: 27).

امنیت

امنیت یک پدیده ادراکی و احساسی است. یعنی برای تحقق آن باید این اطمینان در ذهن توده مردم، حاکمان و تصمیم‌گیرندگان به وجود آید که ایمنی لازم برای ادامه زندگی بدون دغدغه وجود دارد، (Khoshfar, 1999: 96) در مورد مسأله امنیت میتوان دو رویکرد را مشاهده نمود: رویکردی عینی (بر اساس وجود تهدیدی راستین) و رویکردی ذهنی (بر اساس احساس تهدید در رویکرد عینی به خطرها و تهدیدات واقعی یا بالقوه توجه می‌شود. پیروان این دیدگاه برای آن که موضوعی را امنیتی قلمداد کنند، به دنبال شواهد و مستندات هستند؛ اما در رویکرد ذهنی آنچه مهم است، احساس خطر و یا عدم امنیت است. لذا رویکرد عینی معطوف به محیط است و رویکرد ذهنی معطوف به درون بازیگر؛ اما هیچ یک از این دو رویکرد کامل نیستند. به سبب آنکه باید در مسأله امنیت هم احساس را در نظر داشت و همچنین، بیرون و محیط اطراف را مورد توجه قرار داد. از این رو، نگاه به مسأله امنیت نه ذهنی و نه عینی، بلکه باید بین اذهانی باشد. امنیتی بودن موضوعی مسأله‌ای نیست که فرد یا بازیگر در مورد آن به تنهایی تصمیم بگیرد. همچنین، بدون توجه به درون بازیگر در مورد امنیت نمیتوان صحبت کرد. لذا امنیت کیفیتی اجتماعی و بخشی از قلمرو بیناذهنی است که حاصل استدلال و تعامل است. از این رو، رویکرد سوم به امنیت رویکرد بیناذهنی است که مسأله امنیت یا خطر را منوط به اذهان یا ذهن جمعی می‌کند. این رویکرد بیناذهنی از امنیت نیز در چند دهه اخیر دچار تحولاتی شده و در قالب امنیت پایدار بیان می‌شود (Javadi arjmand et al, 2014:)

150). در امنیت پایدار از عوامل جغرافیایی تا جمعیت شناختی و از عوامل اجتماعی تا فرهنگی باید مدنظر قرار گیرد. عدالت، واقعگرایی همزیستگرایانه و همکاری چندجانبه فرهنگی را از ارکان امنیت پایدار برشمردند (Adami et al, 2011: 11).

امنیت مرزها

توسعه و امنیت دو مولفه بسیار مهم در راستای ارتقاء سطح کیفی و رفاه مطلوب جوامع انسانی است. امنیت مرزها و مناطق مرزی به علت واقع شدن درحاشیه کشورها از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشند و به نوعی امنیت کشور و امنیت ملی از امنیت مرزها نشأت می‌گیرد. یکی از عوامل موثری که رابطه مستقیم با امنیت مرزی دارد میزان توسعه یافتگی مناطق مرزی می‌باشد (Ghadimi, 2012: 1). با پایان گرفتن جنگ‌های خانمان سوز جهانی مسئله امنیت مرزها از مسئله‌ای بین‌المللی که می‌توانست مسئله‌ای عینی برای تمامی جهانیان باشد درمورد شورش‌های درون مرزی به موضوعی ملی و در مورد جنگ‌های منطقه‌ای به چالشی درون منطقه‌ای تبدیل گردید. طی سال‌های اخیر موضوع امنیت مناطق مرزی و موضوع انسداد مرزها به طور جدی مورد توجه مسئولان بوده است. در همین راستا، ردیفه‌ای بودجه‌ای برای ساخت تجهیزات و امکانات لجستیکی برای پیشبرد انسداد مرزها به طورسالانه در لایحه بودجه در نظر گرفته شده است. هدف از برقراری امنیت در مرزها لزوماً تقویت استحکامات مرزی برای بازدارندگی نیست بلکه ایجاد محیطی امن و جلوگیری از ناآرامی‌ها و اغتشاشات مرزی و احساس امنیت بیشتر برای ساکنان در این مناطق می‌باشد (Sarvar et al, 2014: 48).

نگرش‌های مربوط به امنیت و توسعه در مناطق مرزی

اصولی ترین نگرش برای تحقق امنیت پایدار و توسعه پایدار، نگرش درک متقابل توسعه و امنیت است که می‌بایست طراحی طرح‌های مرتبط با امنیت پایدار مرزی بر پایه این رویکرد صورت گیرد (Reza zadeh et al, 2014: 60). لی و شویک از مرکز مطالعات مرزی آمریکای شمالی دانشکده ایالتی آریزونا در مقاله‌ای تاکید فراوانی بر توسعه اقتصادی و روابط تجاری متقابل و رابطه مستقیم آن بر امنیت پایدار مرزی داشته‌اند و در این راستا توصیه‌هایی کلیدی برای ایجاد توسعه اقتصادی منطق بر مرزهای امن ارائه داده‌اند که از جمله آن می‌توان به مسئولیت مشترک، فناوری، هوشمندی و آموزش، اداره و نظارت مشترکی که باید بازیگران محلی و منطقه‌ای به خدمت بگیرد و هماهنگ نمودن دیدگاه‌ها اشاره کرد (Lee and schoik, 2011: 1-36).

همچنین نگرش‌هایی پیرامون امنیت و توسعه در مناطق مرزی وجود دارد که در ادامه بدان خواهیم پرداخت: نگرش نخست قائل به انجام توسعه در بستر امنیت در مناطق مرزی می‌باشد. معتقدان به این دیدگاه تحقق امنیت را شرط لازم و مقدم بر تحقق توسعه می‌دانند. در چنین حالتی امنیت زمینه‌ساز استقرار فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها با توجه به مزیت مکانی آن‌ها است. مکان‌گزینی صنایع، تاسیسات و طرح‌های توسعه نیاز به فضاها و مکان‌های امن دارد. نگرش دوم معتقد به تحقق امنیت از طریق توسعه است. در این دیدگاه توسعه نیافتگی عامل اصلی ناامنی

است. بر این اساس برای تحقق امنیت در مناطق مرزی ابتدا باید توسعه به آن مناطق وارد شود و سپس نتایج توسعه در تحقق و استقرار امنیت کمک کند. نگرش سوم قائل به درک متقابل توسعه و امنیت است. در این نگرش عقیده غالب بر آن نیست که امنیت و توسعه بر یکدیگر مقدم اند بلکه ارتباط هم عرض و هم سنگ توسعه و امنیت برای آن حائز اهمیت است. بر اساس این سه دیدگاه امنیت و توسعه در مناطق مرزی با ظریف همبستگی بالا دارای رابطه‌ای مستقیم و دو سویه با یکدیگرند. به عبارتی توسعه و امنیت تأثیرات متقابلی در مناطق مرزی بر هم دارند به گونه‌ای که هر اقدامی در فرآیند تحقق توسعه و رفاه ساکنان مناطق مرزی تأثیرات مستقیمی بر فرآیند تحقق امنیت آن منطقه و به تبع آن امنیت ملی دارد و بالعکس و بدین ترتیب مناطقی که از شاخص‌های بالای توسعه برخوردارند از ضرایب امنیتی بیشتری نسبت به مناطق توسعه نیافته تر برخوردارند (Karim zadeh et al, 2018: 59).

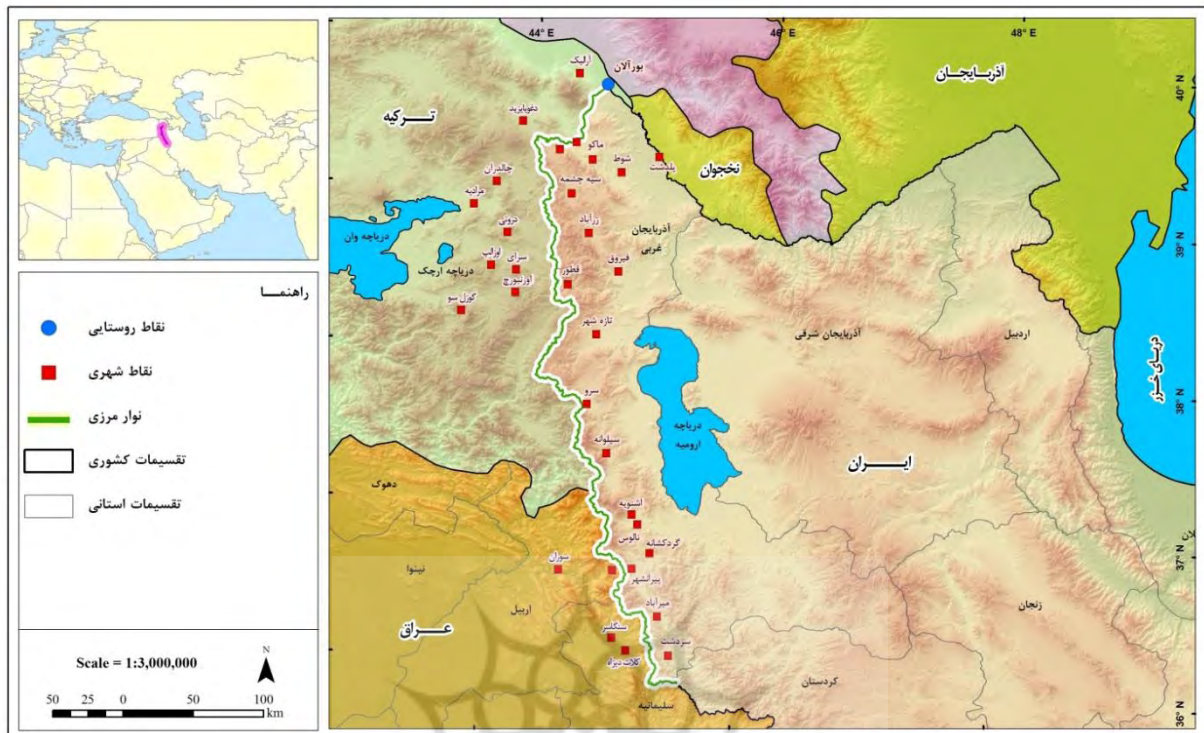
محدوده مورد مطالعه

مرزهای غربی ایران، شامل مرزهای ایران با کشور ترکیه و عراق است، مرز ایران و ترکیه از شمال به جنوب از محل تلاقی رودخانه ارس و قره سو واقع در دارکلان (منطقه عمومی دیم قشلاق) شروع می‌شود و پس از طی منصف‌المیاه رودخانه قره سو به خروجی دریاچه پورآلان می‌رسد و از آنجا به طرف ارتفاعات آارات متمایل می‌شود و با عبور از مقسم‌المیاه ارتفاعات مرزی کوه‌های آارات را داخل ترکیه قرار می‌دهد، سپس مسیر مقسم‌المیاه به خط الراس، خط القعر و قله ارتفاعات مرزی و منصف‌المیاه چند رودخانه فصلی و کوچک و منصف‌المیاه رودخانه نازلو چای را طی می‌کند و در نهایت در محل میله مرزی شماره ۵۱۷ به راس کوه دالامپرداغ بزرگ منتهی می‌شود. این نقطه، محل تلاقی مرز مشترک ایران، ترکیه و عراق است. طول مرز ایران و ترکیه ۴۶۸ کیلومتر است (Hafez nia and Janparvar, 2014: 248). طول مرز مشترک ایران با عراق ۱۶۰۸ کیلومتر است (Akhbari and Nami, 2010: 170). این مرز از دالامپرداغ (نقطه تلاقی مرز مشترک ایران و ترکیه و عراق) شروع می‌شود و تادهانه فاو ادامه دارد (Hafez nia and Janparvar, 2014: 248). شهرستان‌های سردشت، پیرانشهر، اشنویه، ارومیه، سلماس، خوی، سیه چشمه و ماکو در استان آذربایجان غربی از جمله شهرستان‌های مرزی ایران در غرب کشور هستند (Saber, 2014: 5). حد فاصل شمالی‌ترین نقطه‌ی مرزی شهرستان ماکو (بور آلان) تا جنوبی‌ترین نقطه‌ی شهرستان سردشت محدوده مورد مطالعه این پژوهش می‌باشد که در نقشه (شماره ۱) مشخص شده است.

روش پژوهش

روش تحقیق در این مقاله از نوع مطالعات توصیفی، تحلیلی می‌باشد و از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام می‌پذیرد. مطالعات کتابخانه‌ای، به‌عنوان محور اصلی و اساسی در زمینه دسترسی به اطلاعات و منابع مورد نظر قرار گرفته است. بررسی میدانی نیز با استفاده از جامعه آماری، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری صورت گرفته است. در ادامه برای دسترسی به اطلاعات میدانی از ابزار پرسشنامه بهره گرفته شده است. برای تجزیه تحلیل اطلاعات حاصل از پرسشنامه و پردازش داده‌ها از نرم‌افزار spss استفاده گردیده است.

نقشه ۱: محدوده مورد مطالعه

Source : (Draw of Writers, 2018)

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری عبارت است از کلیه عناصر و افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی مشخص (جهانی یا منطقه ای) دارای یک یا چند صفت مشترک باشد. از آنجا که جوامع آماری معمولاً از حجم و وسعت جغرافیایی زیادی برخوردارند و محققان نمی توانند به تمام آنها مراجعه کنند. بنابراین ناگزیرند به انتخاب جمعی از آنها به عنوان نمونه و تعمیم نتایج آن به جامعه مورد مطالعه اکتفا کنند (Hafez nia, 2008: 119-120). جامعه آماری در این پایان نامه ساکنین منطقه مرزی آذربایجان غربی (بورآلان تا سردشت) می باشند. تعداد افراد جامعه آماری با توجه به محدوده مورد مطالعه بیش از ۱۰۰۰۰۰ نفر می باشد و بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر از جامعه آماری مذکور به صورت تصادفی با استفاده از پرسشنامه مورد سوال قرار گرفتند.

در ادامه ابتدا یافته‌های توصیفی و سپس یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی مورد بررسی قرار می‌گیرد:

یافته‌های توصیفی

شاخص‌های اقتصادی بورآلان تا سردشت

در این بخش در قالب یافته‌های توصیفی مقاله به تشریح برخی از شاخص‌های توسعه که در امنیت پایدار شهرستان‌های مرزی از بورآلان تا سردشت تاثیر دارد، می‌پردازیم:

بازارچه‌های مرزی

تاسیس بازارچه‌های مرزی و توسعه مبادلات از طریق این واحدها با رعایت اولویت‌ها مانند استعدادهای محلی، ضرورت و میزان ایجاد اشتغال و توسعه روابط-تجاری با کشورهای همجوار نسبت به تاسیس بازارچه‌های مرزی اقدام نمایند که این موضوع در ماده ۱۱ قانون مقررات و صادرات آمده است (Najafi and Mahdizadeh, 2017: 7). استان آذربایجان غربی با داشتن ۷ بازارچه مشترک مرزی دارای بیشترین تعداد بازارچه در سطح کشور می‌باشد. این بازارچه‌ها بر اساس تفاهم نامه‌های منعقد شده بین مسئولان کشورهای دو طرف بازارچه شکل گرفته و به موجب این تفاهم نامه‌ها دو کشور در نقاط مرزی یکدیگر می‌توانند به انجام مبادلات در داخل بازارچه‌ها اقدام نمایند. هدف از ایجاد این بازارچه‌ها در استان، اشتغال زایی در مناطق مرزی، جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان، مبارزه با قاچاق و توسعه اقتصادی مناطق مرزنشین و ... می‌باشد. که در راستای این اهداف ایجاد بازارچه‌های مشترک مرزی تا حدودی علاوه بر سرعت بخشیدن به تجارت در امر صادرات غیر نفتی در رشد و شکوفایی و توسعه اقتصادی استان نیز مؤثر بوده است و نیز کمک بزرگی در اشتغال زائی منطقه داشته و علاوه بر اشتغال مستقیم تعداد زیادی از مردم مناطق اطراف بازارچه‌ها بعنوان پيله ور، موجبات اشتغال غیر مستقیم عده زیادی از ساکنان استان در ارتباط با حمل و نقل و تهیه کالاهای صادراتی را فراهم آورده است (Ghorbani nejad and Mir shekarian, 2012: 180). در این استان همانطور که ذکر گردید ۷ بازارچه فعال وجود دارد که به ترتیب عبارتند از: ساری سو ماکو، رازی خوی، سرو ارومیه، صنم بلاغی پلدشت، ترمچین پیرانشهر، کیله سردشت و کلاشین اشنویه. این بازارچه‌ها نقش عمده‌ای در اقتصاد منطقه مرزی دارند و زمینه را برای فعالیت اقتصادی و امنیت پایدار منطقه بورآلان تا سردشت فراهم نموده‌اند.

جدول ۱: آمار صادرات بازارچه‌های مرزی ترخیص کننده، طی سال‌های ۹۵-۹۶

سال	نام گمرک	ارزش ریالی	ارزش دلاری
۱۳۹۶	بازارچه کیله سردشت	947144607854	27271014
۱۳۹۵	بازارچه کیله سردشت	22717041416	700781

Source : (<http://www.irica.gov.ir>)

تجارت خارجی شهرستان‌های مرزی

یکی از مهمترین مزیت‌های تجاری استان آذربایجان غربی نسبت به سایر استان‌های کشور، ویژگی خاص ژئوپلیتیکی و دارا بودن بیشترین مرز مشترک با ۲ کشور ترکیه، عراق و جمهوری آذربایجان می‌باشد که از اهمیت خاص و ویژه‌ای برخوردار بوده و به عنوان مرزبان اقتصادی کشور، نقش مهمی در اجرای سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اقتصادی بازرگانی استان و کشور دارد. از طرفی همجواری ترمچین پیرانشهر با اربیل و کیله سردشت با سلیمانیه عراق، فرصتی طلایی با چشم‌اندازی روشن در توسعه صادرات استان است. گمرکات رسمی و بازارچه‌های تجاری استان عبارتند از: گمرک ارومیه، بازرگان، رازی، سرو، مهاباد، پلدشت، ترمچین، خوی و سردشت و بازارچه‌های

مرزی ساری سو، رازی، کیله سردشتو تمرچین (Economic, social and cultural report of West Azarbaijan province, 2017: 75).

تعاونی‌های مرزنشین

استان آذربایجان غربی نیز با وجود غنای کافی از حیث زیرساخت‌های طبیعی دارای پایه‌های اقتصادی نابسامان و حتی متزلزل می‌باشد. سرمایه‌گذاری‌های اندک دولت و بخش خصوصی این استان را در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله صنعت به یأس تبدیل کرده است به طوری که سهم استان از صنعت کشور ۷,۱ درصد می‌باشد ولی تقاضا برای سرمایه‌گذاری بیشتر از ۵,۳ درصد است. بنابراین، وجود ناهنجاری‌های اقتصادی از قبیل قاچاق کالا، مشروبات الکلی، سیگار، مواد مخدر، موادمختر و... از پیامدهای محتمل و قابل انتظار چنین اقتصاد نابسامانی می‌باشد (Sarvar et al, 2014: 48). لذا تشکیل تعاونی‌های مرز نشین در جهت ساماندهی و جلوگیری از این ناهنجاری‌ها در شهرستان‌های مرزی استان و در منطقه مورد مطالعه تاسیس شده است.

احداث و توسعه مبادی رسمی گمرکی

استان آذربایجان غربی دارای ۸ گمرک به نام‌های ارومیه، بازرگان، سرو، رازی، خوی، مهاباد، بازارچه کیله سردشت، پلدشت می‌باشد که در جداول زیر آمار صادرات و واردات به تفکیک گمرکات ترخیص کننده، طی سال ۱۳۹۶ به نمایش درآمده است:

جدول ۲: آمار صادرات به تفکیک گمرکات ترخیص کننده، طی سال ۱۳۹۶

نام گمرک	ارزش ریالی	ارزش دلاری
ارومیه	7208882950084	206010746
بازرگان	67382480140158	1861524494
سرو	240422050	7409
رازی	174136281818	5282891
خوی	726700871044	21257216
مهاباد	812922953323	23778317
بازارچه کیله سردشت	947144607854	27271014
پلدشت	218200234786	6380504

Source : (<http://www.irica.gov.ir>)

جدول ۳: آمار واردات به تفکیک گمرکات ترخیص کننده، طی سال ۱۳۹۶

نام گمرک	ارزش ریالی	ارزش دلاری
ارومیه	3175362126442	93249085
بازرگان	19616063471862	576258876

نام گمرک	ارزش ریالی	ارزش دلاری
سرو	558748829471	16435745
رازی	298076863851	8774499
خوی	1274252404383	37397034
مهاباد	-	-
بازارچه کیله سردشت	-	-
پلدشت	809384570	21700

Source : (<http://www.irica.gov.ir>)

گردشگری مرزی

ایران با توجه به تمدن کهن خود از کشورهای صاحب تجربه و سابقه در گردشگری محسوب می‌شود این سابقه با توجه به دو عامل اصلی قابل تحلیل و بررسی است نخست موقعیت جغرافیایی، سیاسی و جذابیت‌های متنوع و فراوان طبیعی، تاریخی و فرهنگی کشور و دیگری ویژگی‌های اخلاقی و فرهنگی و علاقه‌ای که ایرانیان به سیر و سفر و مهمان نوازی دارند (Kazemi, 2006: 18). استان آذربایجان غربی از نظر موقعیت طبیعی، تاریخی و همچنین داشتن مرز مشترک با کشورهای همسایه از مناطق برجسته و ویژه کشور می‌باشد. وضعیت اقلیمی با وجود کوه‌های بلند در جهت‌های مختلف، دشت‌های وسیع، آب و هوای کوهستانی باعث ایجاد ویژگی‌های منحصر به فردی در استان شده است. رودخانه‌ها، آبشارها، تالاب‌ها، چشمه‌ها و مراکز آبگرم آب معدنی‌های استان با خاصیت درمانی، مناطق حفاظت شده زیست‌محیطی، شکارگاه‌ها و تفرجگاه‌های مختلف که می‌تواند موجب جذب گردشگران داخلی و خارجی از مناطق مختلف جهان شود. ظرفیت‌های فوق باعث شده است که تعداد گردشگران و مسافری داخلی و خارجی وارد شده به استان در سال ۱۳۹۵ به ۳۴۵۳۶۷ رسیده که حدود ۷,۵ درصد نسبت به سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است. وجود مهمترین و پرتردد ترین مرز زمینی کشور به ترکیه و اتحادیه اروپا و همچنین خط آهن سراسری ایران- اروپا، مزیت مهمی است که می‌توان با برنامه‌ریزی‌ها و سرمایه گذاری‌های مناسب نسبت به جذب و ماندگاری بیشتر گردشگران خارجی به استان اقدام نمود (Economic, social and cultural report of West Azarbaijan province, 2017: 199).

ساماندهی کولبران

کول بر به افرادی گفته می‌شود که بارها و اجناس را از طریق حمل بر پشت خود در قبال دریافت اجرت از صاحب بار در نقاط مرزی جابه جا می‌کنند که از لحاظ پایگاه اقتصادی و معیشتی در سطح پائینی قرار دارند (Aslani et al, 2015: 44). با آغاز تحول در تجارت مرزنشینان آذربایجان غربی؛ دست رسانه‌های بیگانه از تراژدی کولبران کوتاه شد. دولت جمهوری اسلامی ایران در دوره‌های مختلف تلاش کرده است تا مرزنشینان را از حداقل‌های تجارت مرزی بی نصیب نگذارد پیش بینی معابری برای کولبری و صادر کردن کارت‌ها و دفترچه‌هایی برای همین مهم در کنار مشخص کردن شیوه نامه‌های مختلف برای تجارت مرزی مرزنشینان در همین راستا صورت گرفته است

(www.tasnimnews.com). اقداماتی مانند توزیع عادلانه کارت‌های بازرگانی بین کولبران به عنوان قشر آسیب‌پذیر که به منظور کاهش قاچاق و اشتغال‌زایی و رفاه مردم منطقه از طریق ارتقای معیشتی و کاهش موقت بیکاری بوده است، اما توزیع ناهماهنگ و غیرکارشناسانه این کارت‌ها در بین مردم منطقه، نوعی نارضایتی و احساس تبعیض و تفاوت را به دنبال داشته که بر افزایش نگرش منفی مردم به دولت و کاهش تعهد اجتماعی به عنوان عوامل مؤثر بر قاچاق کالا مؤثر بوده است (Aslani et al, 2015: 52)

رویکرد مقابله با فساد اداری

به طور کلی دو رویکرد عمده به فساد اداری را می‌توان از یکدیگر متمایز کرد. نخست به فساد اداری به مثابه ضعف ترتیبات نهادی نگریسته می‌شود. کشورهایی که هر سال به وسیله سازمان بین‌المللی شفافیت، به لحاظ میزان شیوع فساد در آنها، رتبه‌بندی می‌شوند بیانگر این نکته است که کشورهای با ترتیبات نهادی انعقاد یافته فساد، کمتری را تجربه کرده و از بروندهای منفی این بد عمومی به میزان کمتری آسیب دیده‌اند. در رویکرد دوم، فساد اداری به مثابه نوعی کژ رفتاری و کج منشی بوروکرات‌ها نگریسته می‌شود. در این رویکرد اخلاق گرایانه، سراغ افراد رشوه ستان و در واقع نموده‌های فساد اداری گرفته می‌شود و در، بهترین حالت سعی می‌شود بوروکرات‌های فاسد و خاطی با کارکنان به لحاظ اخلاقی به اصطلاح درستکار و صادق تر جایگزین گردند (Khezri, 2008: 815).

از این رو اقدامات زیر می‌تواند سبب کاهش فساد اداری در مناطق مرزی آذربایجان غربی شود:

آموزش مدیران دولتی در زمینه انواع روش‌هایی که کارکنان احتمال می‌رود، می‌توانند از آن طریق مرتکب فساد اداری شوند.

استفاده از سیستم‌های مالی پیشرفته و کارآمد به منظور حداقل نمودن سوء استفاده از منابع مالی توسط کارکنان خاطی.

ایجاد سیستم یکپارچه‌های که بتواند توسط یک بخش مرکزی کنترل شود، میتواند میزان مبادرت به فساد مالی را کاهش دهد.

فراهم آوردن زمین‌های که ارباب رجوع به هنگام مراجعه جهت انجام یک کار اداری دقیقاً از قوانین و مقررات مربوطه آگاهی حاصل نماید. این امر از طریق تهیه جزوات توسط هر سازمانی در زمینه‌های مختلف امکان‌پذیر است. شفافیت در زمینه مقررات انجام امور میتواند کمک بزرگی در سلامت جریان‌های اداری تلقی شود و تقاضا برای تخلف را کاهش دهد.

(۱) ایجاد مکانیزم‌ها و کانال‌های لازم جهت نظارت افکار عمومی بر عملکرد بخش دولتی از طریق فضای باز مطبوعاتی. این اقدام با بالا بردن هزینه‌های مبادرت به تخلفات اداری عرضه آن را از سوی کارکنان کاهش می‌دهد.

(۲) بهبود وضعیت معیشتی کارکنان تا حدی که با هم‌تایان آنان در ۵ بخش خصوصی برابری نماید.

۳) انحصار زدایی از تصمیم‌گیری توسط یک فرد یا واحد خاص از طریق طراحی مجدد روش‌های انجام کار بطوری که اختیار تصمیم‌گیری یا انجام یک مرحله از کار به بیش از یک فرد تفویض شود.

۴) محدود کردن دخالت‌های سیاسی در نظام اداری و به عبارتی سیاست‌زدایی از نظام اداری از طریق شفاف بودن وظایف و رسالت‌های سازمان، شفافیت در استخدام، انتصاب و ارتقاء افراد در درون سازمان و محدود نمودن نقش مدیران کلیدی سازمان در انتصاب و ارتقاء افراد از طریق استاندارد سازی (تعیین استاندارد) رفتارهای مدیران (Molavi and Jahani, 2017: 10).

یافته‌های میدانی

در این پژوهش برای بررسی فرضیه پژوهش تعداد ۲۰ گویه با بهره‌گیری از نظرات متخصصان حوزه جغرافیای سیاسی جمع‌آوری، در قالب پرسشنامه تدوین و بین جامعه آماری توزیع گردید. ابتدا به بررسی ویژگی عمومی پاسخگویان می‌پردازیم:

ویژگی عمومی پاسخگویان

ویژگی‌های عمومی پاسخگویان در جدول زیر به نمایش در آمده است:

جدول ۴: ویژگی‌های عمومی پاسخگویان

وضعیت سنی پاسخگویان					
بالای ۵۰	۴۰-۵۰	۳۰-۴۰	۲۰-۳۰	شرح	
۴۰	۷۲	۱۳۶	۱۳۶	تعداد	
۱۰,۴	۱۸,۸	۳۵,۴	۳۵,۴	درصد	
میزان تحصیلات پاسخگویان					
سایر	دکتری و بالاتر	دانشجوی دکتری	فوق لیسانس	لیسانس	شرح
۱۰۸	۲۴	۳۶	۸۸	۱۲۸	تعداد
۲۸,۱	۶,۳	۹,۴	۲۲,۹	۳۳,۳	درصد
وضعیت سکونت					
			غیر بومی	بومی	شرح
			۶۰	۳۲۴	تعداد
			۱۵,۶	۸۴,۴	درصد

بحث و ارزیابی فرضیه پژوهش

برای بررسی گویه‌های پرسشنامه ۵ سطح که عبارت‌اند از: بسیار زیاد، زیاد، تا حدودی، کم و بسیار کم تعریف شد که در نمودار و جدول زیر نظرات پاسخگویان پیرامون گویه‌های پرسشنامه به تفکیک گویه‌های مربوط به فرضیه

که عبارت است از "مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند تاثیر بسزایی در توسعه اقتصادی و تحقق امنیت پایدار در منطقه مرزی بورالان تا سردشت داشته باشد." به نمایش در آمده است:

جدول ۵: نظرات پاسخگویان پیرامون فرضیه پژوهش

بسیار کم	۶	ثا حدودی	زیاد	بسیار زیاد	۳	گویه
۴	-	۲۰	۹۲	۲۶۸	تعداد	گسترش بازارچه های مرزی
۱	-	۵,۲	۲۴	۶۹,۸	درصد	
۸	-	۲۴	۸۸	۲۶۴	تعداد	افزایش سطح در آمد مرزنشینان
۲,۱	-	۶,۳	۲۲,۹	۶۸,۸	درصد	
۴	-	۴۸	۶۸	۲۶۴	تعداد	ایجاد اشتغال پایدار
۱	-	۱۲,۵	۱۷,۷	۶۸,۸	درصد	
-	۱۶	۹۶	۱۰۴	۱۶۸	تعداد	تسهیل در صادرات
-	۴,۲	۲۵	۳۷,۱	۴۳,۸	درصد	
-	۱۶	۶۴	۱۲۸	۱۷۶	تعداد	راه اندازی مناطق ویژه اقتصادی و آزاد تجاری
-	۴,۲	۱۶,۷	۳۳,۳	۴۵,۸	درصد	
-	۲۴	۱۲۰	۱۵۲	۸۸	تعداد	اعطای تسهیلات به کار آفرینان در منطقه مرزی
-	۶,۳	۳۱,۳	۳۹,۶	۲۲,۹	درصد	
-	۲۴	۴۰	۱۲۰	۲۰۰	تعداد	جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی
-	۶,۳	۱۰,۴	۳۱,۳	۵۲,۱	درصد	
-	۸	۷۲	۹۲	۲۱۲	تعداد	کاهش نابرابری های اقتصادی
-	۲,۱	۱۸,۸	۲۴	۵۵,۲	درصد	
۸	۴۸	۸۴	۱۶۰	۸۴	تعداد	فراهم نمودن فرصت عرضه تولیدات بومی
۲,۱	۱۲,۵	۲۱,۹	۴۱,۷	۲۱,۹	درصد	
-	۷۲	۸۸	۱۲۰	۱۰۴	تعداد	تدوین و اتخاذ ضوابط و سیاستهای مناسب در جهت تسهیل بازرگانی مرزی
-	۱۸,۸	۲۲,۹	۳۱,۳	۲۷,۱	درصد	
۴	۲۰	۹	۱۲۸	۱۴۰	تعداد	ایجاد واحدهای تولیدی و تبدیلی در منطقه
۱	۵,۲	۲۴	۳۳,۳	۳۶,۵	درصد	
۴	۶۴	۱۳۶	۱۰۸	۷۲	تعداد	کنترل قاچاق
۱	۱۶,۷	۳۵,۴	۲۸,۱	۱۸,۸	درصد	
۲۰	۸۴	۱۱۶	۱۱۲	۵۲	تعداد	کنترل مهاجرت
۵,۲	۲۱,۹	۳۰,۲	۲۹,۲	۱۳,۵	درصد	

به منظور بررسی فرضیات ابتدا باید نرمال بودن داده‌ها مورد بررسی قرار گیرد. اگر داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار باشد از آزمون‌های پارامتریک و در غیر این صورت از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده می‌شود. ابتدا با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنف نرمال بودن توزیع داده‌ها تایید می‌شود بنابراین برای بررسی فرضیات از آزمون پارامتریک T تک نمونه‌ای استفاده می‌شود

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \text{توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد} \\ H_1: \text{توزیع داده‌ها نرمال نمی‌باشد} \end{array} \right.$$

آزمون T تک نمونه‌ای برای بررسی فرضیه‌ی پژوهش: مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند تاثیر بسزایی در توسعه اقتصادی و تحقق امنیت پایدار در منطقه مرزی بورالان تا سردشت داشته باشد.

تی تک نمونه‌ای				
تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	سوالات
۳۸۴	۴,۱۶	۰,۴۳۶	۰,۰۱۸	

تی تک نمونه‌ای						
مقدار مورد بررسی = ۳						
سوالات	آماره تی	درجه آزادی	مقدار معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان	
					باند پایین	باند بالا
سوالات	۶۲,۰۲	۳۸۳	۰,۰۰	۱,۱۶	۱,۱۹	۱,۱۲

با توجه به مقدار معنی داری آزمون که برابر ۰/۰۰ و کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد فرض (H1) تایید و فرضیه صفر (H0) رد می‌شود بنابراین از منظر جامعه آماری، فرضیه پژوهش که عبارت است از "مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند تاثیر بسزایی در توسعه اقتصادی و تحقق امنیت پایدار در منطقه مرزی بورالان تا سردشت داشته باشد." مورد تایید قرار می‌گیرد.

نتیجه گیری

پایه‌های نظری توسعه مناطق مرزی متکی بر نظریه‌هایی هستند که سعی دارند پدیده عدم تعادل منطقه‌ای بین مناطق مرکزی و پیرامونی را تفسیر کنند و برای مشکلات ناشی از این پدیده، راه حل‌های توسعه‌ای ارائه دهند. گرچه در نظریه‌های توسعه منطقه‌ای منظور از مناطق پیرامونی و حاشیه‌ای بیشتر مفهوم اقتصادی دارد. حفظ و گسترش امنیت مرزها و مناطق مرزی دغدغه همیشگی کشورهای است که دارای مرزهای مشترک طولانی با همسایگان خود می‌باشند. دیدگاه‌های نوین در زمینه امنیت مناطق مرزی بر استراتژی توسعه پایدار مناطق مرزی

تاکید فراوان دارند. در حقیقت آنچه که می‌تواند امنیت مرزها را تضمین نماید توسعه پایدار مناطق مرزی است. دستیابی به توسعه در مناطق نیازمند بهره برداری از تمامی امکانات و قابلیت‌های توسعه این مناطق است توجه به توسعه و امنیت مناطق مرزی و افزایش رفاه و درآمد اقتصادی مرزنشینان از طریق فعالیت‌های سالم اقتصادی با حمایت و سرمایه‌گذاری دولت‌ها را برکارکرد، امنیتی مرز تاثیر مثبت دارد. از سوی دیگر افزایش فعالیت‌های اقتصادی سالم در مناطق مرزی می‌تواند مفید باشد، حمایت دولت‌ها از سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و تبدیلی در مناطق مرزی، فعال کردن قابلیت‌های گردشگری، بازارچه‌های مرزی، گسترش تعاونی‌های مرزی و بسیاری از از مولفه‌های توسعه اقتصادی دیگر که در قالب گویه در این مقاله آمده است می‌تواند موجب توسعه و بهبود کارکرد مرزها شود. براساس مطالعات میدانی که در این مقاله در قالب ۲۰ گویه که شامل: گسترش بازارچه‌های مرزی - افزایش سطح در آمد مرزنشینان - تسهیل در صادرات - راه‌اندازی مناطق ویژه اقتصادی و آزاد تجاری - اعطای تسهیلات به کار آفرینان در منطقه مرزی - جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی - کاهش نابرابری‌های اقتصادی - فراهم نمودن فرصت عرضه تولیدات بومی - تدوین و اتخاذ ضوابط و سیاست‌های مناسب در جهت تسهیل بازرگانی مرزی - ایجاد واحدهای تولیدی و تبدیلی در منطقه - کنترل قاچاق - کنترل مهاجرت - افزایش سطح رفاه - جذب و ماندگاری گردشگران - ساماندهی کولبران - وجود تعاونی‌های مرزنشین - احداث و توسعه مبادی رسمی گمرکی - بهره‌گیری از نیروی کار جوان و تحصیل کرده - فساد، رانت و بروکراسی در ادارات و دستگاه‌های دولتی و راهکارهای مقابله با آن بوده است.

یافته‌های تحقیق حاکی که با بهره‌گیری از نرم‌افزار spss به دست آمده حاکی از آن است، مولفه‌های گسترش بازارچه‌های مرزی، افزایش سطح درآمد مرزنشینان، فساد، رانت و بروکراسی در ادارات و دستگاه‌های دولتی و راهکارهای مقابله با آن، بهره‌گیری از نیروی جوان و تحصیل کرده، افزایش سطح رفاه، کاهش نابرابری اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، راه‌اندازی مناطق ویژه آزاد و آزاد تجاری، تسهیل در صادرات، ایجاد واحدهای تولیدی و تبدیلی در منطقه و جذب و ماندگاری گردشگران بیش از سایر مولفه‌ها بر امنیت پایدار منطقه مرزی موثر بوده‌اند. در جدول زیر جدول نهایی مهمترین شاخص‌های اثرگذار و رتبه‌بندی درجه اهمیت آنها نشان داده شده است:

رتبه بندی گویه ها		
رتبه	میانگین	
۱	13.80	گسترش بازارچه های مرزی
۲	13.40	افزایش سطح در آمد مرزنشینان
۳	13.16	ایجاد اشتغال پایدار
۴	12.97	بهره گیری از نیروی کار جوان و تحصیل کرده
۵	12.96	فساد، رانت و بروکراسی در ادارات و دستگاه های دولتی و و راهکارهای مقابله با آن
۶	12.67	اعطای تسهیلات به کار آفرینان در منطقه مرزی
۷	11.69	تدوین و اتخاذ ضوابط و سیاستهای مناسب در جهت تسهیل بازرگانی مرزی

رتبه بندی گویه ها		
رتبه	میانگین	
۸	11.68	کنترل قاچاق
۹	10.68	جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی
۱۰	11.29	کاهش نابرابری های اقتصادی
۱۱	10.70	کنترل مهاجرت
۱۲	10.03	احداث و توسعه مبادی رسمی گمرکی
۱۳	9.98	ساماندهی کولبران
۱۴	9.52	ایجاد واحدهای تولیدی و تبدیلی در منطقه
۱۵	8.78	فراهم نمودن فرصت عرضه تولیدات بومی
۱۶	8.39	افزایش سطح رفاه
۱۷	8.31	وجود تعاونی های مرزنشین
۱۸	7.19	تسهیل در صادرات
۱۹	6.46	جذب و ماندگاری گردشگران
۲۰	6.34	راه اندازی مناطق ویژه اقتصادی و آزاد تجاری

پیشنهادها و راهکارها

- با توجه به مطالعات کتابخانه و یافته‌های میدانی، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:
- ❖ اتخاذ سیاست‌های تشویقی در جهت رونق بازارچه‌های مرزی و احداث تعاونی‌های مرزنشین و ایجاد واحدهای تولیدی و تبدیلی در منطقه
  - ❖ تخصیص اعتبارات لازم در راستای توسعه کسب و کارهای کوچک و بنگاه‌های زود بازده با هدف ایجاد اشتغال پایدار و افزایش سطح درآمد مرزنشینان
  - ❖ عزم جدی مسئولین استان برای بهره‌گیری از نیروی کار جوان و تحصیل کرده
  - ❖ همکاری مستمر دستگاه‌های ذیربط در پیشگیری و مقابله با فساد اداری در ادارات و دستگاه‌های دولتی
  - ❖ ساماندهی کولبران با هدف بهبود وضعیت معیشتی آنان و مقابله با پدیده قاچاق
  - ❖ احداث زیرساخت و حمایت از پروژه‌های گردشگری و بوم گردی با هدف جذب و ماندگاری گردشگران
  - ❖ احداث و تجهیز زیرساخت‌های رفاهی، بهداشتی، ورزشی و... با هدف کنترل مهاجرت
  - ❖ اتخاذ ضوابط و سیاست‌های مناسب و زیرساخت‌های کافی در جهت تسهیل بازرگانی مرزی و افزایش صادرات از مبادی گمرکی

قدردانی

مقاله حاضر برگرفته از رساله‌ی دکتری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران می‌باشد، لذا

نگارندگان از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران به خاطر حمایت های مادی و معنوی به عمل آمده تشکر می نمایند.

منابع

- 1) Adami, Ali , Khezrian, Mahdi , Abbas zadeh, Hadi , Yazdan panah, Mahdi (2011) Requirements for Transition to National Security, Journal of Political Science, Vol. 7, No. 14 [in persian]
- 2) Ahmadi poor, Zahra , Hafez nia, Mohammadreza , Mohammadpoor, ali (2008) Economic and social effects of border reopening Case study of taxpayers in the territory of Iran and Turkmenistan, Human Geography Research, No. 65 [in persian]
- 3) Akhbari, Mohammad and Nami, Mohammad hasan (2010) Geography of the border with emphasis on the borders of Iran, Geographic organization of the armed forces Publication [in persian]
- 4) Ashraf Nazari, Ali and Sazmand, Bahareh (2010) Development and Human Security: Human Security and As Development Axis, Quarterly Journal of Policy Research, Year 12, No. 28, Spring and Summer. [in persian]
- 5) Aslani, Abed et al (2015). Investigating the Social Factors Affecting Baneh's Boundary Traits on Trafficking in Goods (Grounds and Solutions), Social Security Police, Volume 7, no 2, summer . [in persian]
- 6) Economic, social and cultural report of West Azarbaijan province, (2017) Management and Planning Organization of West Azerbaijan Province, Deputy Development and Planning [in persian]
- 7) Ghadimi, Mohammad (2012) Investigating the Development of Border Areas with Security Approach; A Case Study of Kurdistan Province, Master's Thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch [in persian]
- 8) Gholizadeh, Ghasem and Maleki pooya, Jafar (2015) Sustainable Development and Border Security with Emphasis on Ethnicities (West and Northwest Borders, Kurdish People) 8th Congress of the Iranian Geopolitical Association Homeland of Iranian Nations Consensus and National Authority, University of Sanandaj [in persian]
- 9) Ghorbani nejad, Ribar and Mir shekarian, yahya (2012:). The role of border markets in the economic development of border regions (Case study: Qasem Rashshahr border market in Sardasht city), Proceedings of the National Conference on Border and Security Cities, Challenges and Approaches [in persian]
- 10) Hafez nia, Mohammadreza and Janparvar, Mohsen (2014) Borders and globalization with a brief look at the borders of Iran, Publication of the Institute for Strategic Studies [in persian]
- 11) Hafez nia, Mhammadreza (2008) Introduction to Research Method in Humanities, Samt Publication [in persian]
- 12) Javadi arjmand, Mohammadjafar , tavakolian, Seyed Mohsen , Ghamarian Nasr abadi, Nahid (2014) Investigating the Role of Ethnic Identity on Sustainable Security: A Case Study of the Kurdistan Region of Iran (Kurdish Ethnic), International Political Researches, Islamic Azad University, Shahreza Branch, No. 21, Winter [in persian]
- 13) Karimi, Morteza and Vafaei, Ali akbar (2013) Securing with Sustainable Development in the Border Areas (Case Study, Marivan City), Quarterly Journal of Urban Planning and Research, No. 4, No. 15, Winter [in persian]
- 14) Karim zadeh, Hasan, Ghadermazi, Hamed, Sajjadi, Saeid (2018) Assessment of Social Impact of Shoushmi Border Market on the Development of Rural Areas around the Bimonthly Journal of Biosciences and Technology, Vol. 9, No. 2, Summer [in persian]
- 15) Kazemi, Mahdi (2006) Tourism Management, Tehran, Samt Publication [in persian]
- 16) Khezri, Mohammad (2008) Pathology of Combating Corruption in Iran, Journal of Strategic Studies, Vol. 11, No. 42, Winter [in persian]
- 17) Khoshfar, Gholamreza (1999). The role of security in the realization of the rule of law in society, political-economic information; No. 143144 [in persian]

- 18) Lee, Erik; Schoik, Rick Van, and Sara Sonnenberg of the North American Center for Transborder Studies, Arizona State University; Isidro Morales of Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey, Campus Santa Fe; and Carlos A. de la Parra of El Colegio de la Frontera Norte (2011). „From Thick Borders to Shared Governance: Challenges to Building a Sustainable and Secure U.S.-Mexico Border, Paper submitted for the March 2011 Puentes Consortium Symposium, “Border Security and Economic Development”.
- 19) Lehman, D. (1979), Development Theory Four Critical Studies, London: Tavistock Publication.
- 20) Mahdikhah, Alireza (2007) A review of political and economic development, Aaron Publication [in persian]
- 21) Molavi, Mehran and Jahani, Aboutaleb (2017) The Relationship between Administrative Corruption and Economic Development of Customs of Western Azerbaijan, Proceedings of the 3rd International Conference on Entrepreneurship, Creativity and Innovation, Shiraz [in persian]
- 22) Motevasseli, Mahmood (2013) Economic Development, Concepts, Theoretical Foundations, The Approach of Institutionalism and Methodology, The Organization for the Study and Compilation of the Humanities Books of Universities, Samt Publication, Tehran [in persian]
- 23) Najafi, Mahdi and Mahdizadeh, Akbar (2017) Study of Socio-Security and Border Issues of Iran and Turkey, Sociology Studies, Volume 10, Issue 36 [in persian]
- 24) Otoufi, Gholamreza, Javidan darougar, Hamidreza (2016) The Importance and Status of Economic Security in Sustainable Economic Development, Research of Nations Volume 1, Issue 6, June [in persian]
- 25) Reza zadeh, zohreh, Shateri, Mofid, Rasti, Omran (2014) Developmental Actions and Its Role in Securing Sustainable Borderlands Case Study: Sabz Dasht-e Khoshb Belt / Southern Khorasan Border with Afghanistan, Cultural-Social Studies in Khorasan, Volume: 9, Issue: 1, Pages 49-72 [in persian]
- 26) Saber, Zahra (2014) Comparative Analysis of Geopolitical Importance of Eastern and Western Borders of Iran Using Matrix Measurement Model, Proceedings of the National Conference on Frontiers, Sustainable Development and Investment Opportunities [in persian]
- 27) Saber, Zahra, Akhbari, Mohammad, Farazi rad, Abdorreza (2018) Analysis of the Influential Components of Frontier Development on Iran-Iraq Relations, Journal of Border Studies, No. 19, Volume 6, Spring [in persian]
- 28) Sarvar, Rahim, Mohammadi Hamidim, somayyeh, Veisian, Mohammad (2014) Investigating Development Indicators in the Border Areas in pursuit of Sustainable Security (Case Study of West Azarbaijan Border Cities), Law Enforcement Geography, Second Period, Autumn [in persian]
- 29) www.irica.gov.ir
- 30) www.tasnimnews.com